

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв
Кафедра вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

**на тему:
РОЗВИТОК МУЗИЧНОГО СПРИЙМАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСЦЕЦТВА**

Студентки 2 МСз курсу
Галузі знань 01 Освіта

Спеціальності: 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво)
Додаткової спеціалізації Художня культура

Куляс Олени Сергіївни

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл.
Онофрійчук Людмила Миколаївна

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2018 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ МУЗИЧНОГО СПРИЙМАННЯ	6
1.1. Психолого-педагогічна характеристика процесу розвитку музичного сприймання особистості.....	6
1.2. Педагогічні умови розвитку музичного сприймання молодших школярів.....	13
Висновки до першого розділу.....	24
РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО СПРИЙМАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	26
2.1. Урок музичного мистецтва – основна форма музичної навчально-виховної роботи в школі.....	26
2.2. Методи активізації музичного сприймання на уроках музичного мистецтва.....	32
Висновки до другого розділу	43
РОЗДІЛ III. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО СПРИЙМАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	45
3.1. Діагностика музичного розвитку молодших школярів	45
3.2. Методика розвитку музичного сприймання молодших школярів на уроках музичного мистецтва	57
3.3. Порівняльний аналіз результатів експерименту.....	88
Висновки до третього розділу	89
ВИСНОВКИ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92
ДОДАТКИ	98

ВСТУП

Актуальність дослідження. В сучасній музичній освіті України особлива увага приділяється необхідності створення сприятливих умов для індивідуального розвитку і творчої реалізації учнів. При цьому головним має бути не механічне засвоєння знань, умінь і навичок, а розвиток у дітей здатності до самостійного мислення, естетичного сприймання і створення власного творчого продукту.

Відтак, індивідуальний підхід і діалогічність педагогічного спілкування стають головними принципами у процесі навчання, а це вимагає від вчителя розуміння основних законів психічного життя дитини, зокрема законів сприймання, а також опанування методологією естетичного виховання, засобами забезпечення творчого процесу.

Гармонійний розвиток особистості в культурно-естетичному аспекті неможливий без розуміння та адекватного сприймання нею творів мистецтва відповідно до мовних та жанрово-стильових принципів культури. Одним з найбільш ефективних засобів вироблення навичок культурно й естетично адекватного світосприймання і розвитку особистості є музика.

Музичний твір лише тоді благотворно впливає на людину, коли вона здатна адекватно (відповідно до композиторського задуму) його сприйняти, має певний рівень естетичної реакції та розвинені почуття. Тобто для сприймання музичного твору на художньому рівні потрібний вихід особистості на принципово вищий рівень естетичного переживання. Цим питанням присвячені праці Б.Асаф'єва, Л.Виготського, Е.Генекена, С.Лангера, А.Лосєва та ін.

Дослідженню музичного сприймання на акустико-фізіологічному рівні, а також в аспекті його цілісності, визначенню передумов художньо-естетичного переживання присвячені праці І. Догеля, В. Келера, О. Костюка, Е. Курта та інших вчених.

Вирішенням проблеми музичного простору і визначенням психологічних особливостей його сприймання в музичних творах займалися

Б. Ананьєв, Г. Гельмгольц, О. Костюк, Є. Назайкінський, В. Носуленко, Г. Тарасов.

Незважаючи на значну кількість наукових розробок, питання розвитку музичного сприймання і роль просторової диференціації у процесі сприймання музики і сьогодні лишаються недостатньо вивченими – особливо це стосується сприймання музики в молодшому шкільному віці. Зокрема, не вивчались як самостійна проблема особливості просторового сприймання музики молодшими школярами.

Відтак, соціальне значення поставленої проблеми та її недостатнє вивчення зумовили вибір теми дослідження: **«Розвиток музичного сприймання молодших школярів на уроці музичного мистецтва»**

Об'єкт дослідження – процес музично-естетичного виховання школярів.

Предмет дослідження – методика розвитку музичного сприймання молодших школярів на уроці музичного мистецтва.

Мета дослідження – полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики розвитку музичного сприймання молодших школярів на уроці музичного мистецтва.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з визначеної проблеми, розкрити сутність та структурну побудову поняття «музичне сприймання особистості».
2. Обґрунтувати педагогічні умови, якими забезпечується ефективність розвитку музичного сприймання молодших школярів.
3. Розробити і експериментально перевірити методику розвитку музичного сприймання молодших школярів на уроці музичного мистецтва.

Основні **методи** дослідження: 1) *теоретичні*: аналіз наукової педагогічної, психологічної й методичної літератури, порівняння, зіставлення та синтез аналітичної інформації. 2) *емпіричні*: зовнішнє спостереження;

анкетування; опитування (анкетування) вчителів середніх загальноосвітніх шкіл.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що визначено критерії і показники розвитку сприймання молодших школярів; конкретизованого поняття «музичне сприймання», розкрито його зміст і структуру.

Практичне значення дослідження: даний матеріал може використовуватися для розробки цілісної системи розвитку сприймання учнів загальноосвітньої школи на уроках «Музичне мистецтво» та інших предметах естетичного циклу.

Апробація результатів дослідження: теоретичні та практичні результати дослідження представлені та апробовані у вигляді доповіді на науково-практичній конференції викладачів і студентів Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського (Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського (2017-2018 рік).

Структура та обсяг дипломної роботи. Характер та коло висвітлених питань зумовили структуру дипломної роботи, яка складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дипломної роботи – 102 с.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі підкреслено, що розвиток музичного сприймання молодших школярів є актуальною проблемою сучасної педагогічної теорії та практики, для реалізації якої в навчально-виховний процес загальноосвітніх закладів активно впроваджуються предмети художньо-естетичного циклу.

1. У процесі теоретичного аналізу означеної проблеми проаналізовано сутність поняття «музичне сприймання». Музичне сприймання не є прямим наслідком засвоєння певної суми знань. Це - складний процес чуттєвого відображення предметів та явищ об'єктивної дійсності при безпосередньому їх впливі на органи чуття, що зумовлене психологічними особливостями, досвідом особистості, її емоційно-почуттєвою сферою тощо. Встановлено, що музичне сприймання дітей у межах естетичного виховання застосовувалася як засіб розвитку духовної культури, емоційності дітей, їхніх почуттів, а також для задоволення художньо-творчих потреб дитини. У ході аналізу було визначено сутність, структуру і зміст музичного сприймання, що дозволило виділити компоненти музичного сприймання молодших школярів: емоційно-мотиваційний, художньо-діяльнісний, творчо-пошуковий; виявити критерії та рівні їх сформованості.

2. Обґрунтовано педагогічні умови як основа розвитку музичного сприймання школярів: інформаційне забезпечення процесу сприймання; створення установки на сприймання музичного твору; забезпечення взаємодії мистецтв у виховному процесі.

3. Експериментально перевірено ефективність методики, необхідної для послідовного і цілеспрямованого вирішення проблем розвитку музичного сприймання молодших школярів у процесі музично-творчої діяльності.

Формувальний експеримент повністю підтвердив позитивну динаміку внаслідок впровадження методики з розвитку естетичного сприймання, почуттів та уявлень молодших школярів у процесі музично-творчої діяльності.

Отримані результати дають підстави вважати, що мету роботи досягнуто. Але дослідження не вичерпує всіх зазначених проблем і передбачає

подальшу роботу в напрямі методичного забезпечення розвитку молодших школярів у ході музичної діяльності з метою посилення впливу на естетичну свідомість та вихованість молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие / Пер. с англ. В. Н. Самохина. — М.: Прогресс, 1974. — С. 392 .
2. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. — М.: Музыка, 1973. - с. 95.
3. Падалка Г.М. Учитель, музика, діти. - К.: Муз. Україна. - 1982.
4. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. - М.: Музыка, 1973.
5. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества: Сб. избр. тр. — М.: Искусство, 1979. — С.423.
6. Баренбойм Л.А. Музыкальная педагогика и исполнительство. Л. Прогресс, 1974.
7. Богоявленская Д.Б. Інтелектуальна активність як проблема творчості. — Ростов-на-Дону, 1983. — С. 182 – 195.
8. Ветлугіна Н.О. Музичний розвиток дитини. — К.: Муз. Україна, 1978. - С.256.
9. Виготський Л.С. Педагогічна психологія. - М.: АСТ: Астрель: Люкс, 2005.
10. Володарська М. О.Робота з обдарованими дітьми / М. О. Володарська, А. І. Настенко, О. М. Пілаєва, С. М. Полуніна, В. М. Сисоєва.— Х. : Вид. група «Основа», 2010.— 190, [2] с. — «Початкове навчання та виховання».
11. Вопросы музыкальной педагогики: Сборник научных трудов. - М.: МГПИ им.В.И. Ленина, 1980. - 131 с.
12. Восприятие музыки: Сб. ст. / Ред. - сост.В.М. Максимов. - М.: Музыка, 1980. — С. 256.
13. Воронюк І. В. Психологічні особливості реалізації творчого потенціалу молодших школярів: Автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.07 / Націон. пед. ун-т. — Київ, 2003. — С.23.

14. Гончаренко Н. В. Художественное в эстетике и в искусстве. – К., 1990. – С. 249.
15. Готсдинер А. Л. Музыкальная психология. — М.: Магистр, 1993. — С. 263.
16. Грицюк Н., Зінькевич О., Майбурова К., Щурона Н. Слухання музики в 1-3-х класах: Методичний посібник. - К.: Муз. Україна, 1980. – С. 52.
17. Дорошенко Т. В. Ігри у навчанні музики // Початкова школа. - 1996. - № 4- С. 38-41.
18. Дубровинская Н. В., Фарбер Д.А., Безруких М.М., Психофизиология ребёнка: Психофизиологические основы детской валеологии: Учебное пособие для студентов высших учебных зав. – М.: Гуманитарный изд. центр ВЛАДОС, 2000. – С. 144.
19. Дорошенко Т. Методи навчання сприйняття музики // Початкова школа. - 2003. - № 6. - С. 18 - 20.
20. Ермолаева-Томина Л. Б. Досвід експериментального вивчення творчих здібностей // Питання психології. – 1977. – N 4.
21. Жофчак З. В. Виховання школярів засобами мистецтва // Мистецтво та ос віта. - 2004. - № 3. - С. 18-20.
22. Зорин С. С. Формирование творческих способностей школьников // Искусство и образование. - 2006. - №3. - С. 26-39.
23. Ильин В. С. Формирование личности школьника: Целостный процесс. – М.: Педагогика, 1984. – С. 144.
24. Кабалевский Д.Б. Воспитание ума и сердца. Книга для учителя. – М.:Просвещение, 1984. – С. 206.
25. Кабалевський Д. Б. Як розповідати дітям про музику? — К.: Муз. Україна, 1981. — С. 320.
26. Кадцын Л. М. Музыкальное искусство и творчество слушателя. – М.: Высшая школа, 1990. – С. 303.

27. Коваль Л.Г. Виховання почуття прекрасного. - К.: Музична Україна, 1983. – С. 224.
28. Короткова Н.А. Современные исследования детской игры / Вопросы психологии, 1985, N 2, С. 163–168;
29. Кольчицька Л.В. Музичне виховання в початкових класах загальноосвітньої школи. – Івано-Франківськ, 2000. – С. 89.
30. Костюк А. Г. Музыкальное восприятие как предметнокомплексного исследования: Сб. ст. — К.: Муз. Украина, 1986. — С. 126.
31. Лакирева Л.Е. «Психологические аспекты подготовки будущего учителя музыки к педагогическому творчеству»// Л.Е.Лакирева.-М.: : Просвещение, 2009.-С. 172.
32. Левчук Л.Т. Західноєвропейська естетика ХХ століття. - Навч. Посібник. - К.: Либідь, 1997. – С. 224.
33. Лейтес Н. С. Способности и одаренность в детские годы.— М. Политиздат, 1984.
34. Леонтович М.Д. Практичний курс навчання співу у середніх школах України (з педагогічної спадщини композитора). — К.: Муз. Україна, 1989. — С. 136.
35. Лосев А. Ф. Основной вопрос философии музыки // Лосев А. Ф. Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991. – С. 315 – 335.
36. Лук А.Н. Психология творчества. - М.: Наука, 1978.
37. Лук. А.Н. «Мышление и Творчество».- М: Наука,1976.- С. 133.
38. Мальцева Е. А. Психологический анализ музыкального развития младших школьников // Психология младшего школьника. / Под ред. Е. И. Игнатьева. - М.:1960.
39. Матюшкин А.М. Мышление, обучение, творчество (серия «Психологи Отечества»). Москва – Воронеж, 2003, С. 720 .
40. Музыка в школі, вип. .3: Збірник статей. Упор. О.Г. Раввінов. К.: Музична Україна, 1976. – С. 119.

41. Моль А. Теория информации и эстетическое восприятие. — М.: Мир, 1966.
42. Науменко С.І. Психологія музичності та її формування у молодших школярів: Навч. посіб. К Наука.: 1993. С. 180 .
43. Онофрійчук Л.М. Творчий підхід до мистецько-пізнавальної діяльності учнів у музично-педагогічній практиці / Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (III школа методичного досвіду): матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнар. участю) 23-24 квітня 2013р. Вінниця, ВДПУ, 2013. С.133-139.
44. Онофрійчук Л.М. Проблема інтеграції знань у процесі підготовки студентів до диригентсько-хорового виконавства / Хорове мистецтво України та його подвижники : матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Дрогобич, 20-21 жовтня 2016 року) / редкол. І.Л. Бермес, В.В. Полюга. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2016. 282 с.
45. Петрушин В. И. Музыкальная психология. – М., 1997. С. 383.
46. Печенюк М. А., Леонтьєв П.П. Дзвінки голоси: Музична хрестоматія (пісенний матеріал): 1—2 класи. — Тернопіль: Астон, 1999. — С. 116.
47. Програми та поурочні розробки для середніх загальноосвітніх шкіл. Музика 1-4 класи. / Авт. кол.: О. Ростовський, Р. Марченко, Л. Хлебнікова, З. Бервецький. – К.: Перун - 1996. –С. 128.
48. Психология творчества / Под редакцией Пономарева Я.А. - М.: Наука, 1990.
49. Психологічний словник / під ред. В.П. Зінченка,Б.Г. Мещерякова. М.: Педагогіка – Пресс, Вид. 2-ге. 1997. – 100 с.
50. Рева В. Естетичне виховання школярів у процесі сприйняття музики// Мистецтво та освіта. - 1999. - № 1 – С.4 – 8.
51. Ригіна Г.С. Уроки музики у початкових класах. - М. Наука, 1979.

52. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в основній школі. - Тернопіль, 2001.
53. Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початковій школі. — Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2001. — С. 216.
54. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання. — К.: ІЗМН, 1997.—С. 248.
55. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання. — К.: ІЗМН, 1997. —С. 248 .
56. Ротенберг В.С., Аршавский В.В. Пошукова активність і адаптація.– М Наука.,1984. – С. 32.
57. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М. : Просвещение, 1946. –С. 704.
58. Рудічева Н. Питання музично – естетичного виховання молоді у спадщині вітчизняних педагогів // Засоби навчання та науково – дослідницькі роботи: Збірник наукових праць – Х.: ХНПУ, 2005. – Вип. 23. – С. 116 – 124.
59. Сирітка Г. Виховання естетичних поглядів молодших школярів // Початкова освіта. - 2002. - № 13 – С. 8.
60. Симонова П.В. Метод К.С. Станиславского и физиология эмоций.
61. Скудський Р.П. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості. – К.: Вища школа, 1992. – С.135.
62. Станиславский К.С. Моя жизнь в искусстве. - М.: 1980.
63. Сухомлинський В. Духовний світ школяра // Сухомлинський В. Вибрані твори: В 5 т. – Т. 1. – К.: Рад. шк., 1976, С. 390.
64. Сохор А. Вопросы социологии и эстетики музыки. — Л.: Советский композитор, 1981. — С. 295 .
65. Слушание музыки в начальной школе (I-IV классы), М., 1962 Н.Л. Грозденская
66. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць / Ред. колегія О.П. Щолокова та інші. - К.: НПУ, 2000. – С. 181.

67. Теплов Б.М. Избранные психологические труды в двух томах / Психология музыкальных способностей. - М Наука., 1990.
68. Титаренко С. Дитяча розвага. Українські народні пісні, забави та ігри. – К.: Музична Україна, 1993. – С. 99.
69. Туник Е. Е. Диагностика креативности. Методическое руководство.—М Наука., 1998.
70. Хлебникова Л.О. Виховання музикою // Навчання і виховання шестилітніх першокласників. — К.: Рад. шк., 1990. — С. 155—168.
71. Хрестоматія з музики для учнів загальноосвітньої школи: 1-й клас /Упор. З.Т.Бервецький. — К.: Муз. Україна, 1991. — С. 128.
72. Художественное творчество. Вопросы комплексного изучения / Ред. Б.С. Мейлах. - Л.: Наука, 1983. – С. 287.
73. Цыпин Г.М. Проблема развивающего обучения в преподавании музыки. М Наука., 1977.
74. Черемошкина Л.В. Развитие внимания детей. Популярное пособие для родителей и педагогов. – Ярославль: Академия развития, 1997. – С. 224.
75. Шейко В.М., Кушнарченко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. – Харків: ХДАК, 1998. – С. 288.
76. Шумакова Н.Б., Щербалнова Е.И., Щербо Н.П. Исследование творческой одаренности с использованием тестов П. Торренса у младших школьников / Вопросы психологии. 1991, N 1, С. 27–32.
77. Яковлев А. Проблемы идейно-воспитательной работы. - "Коммунист", 1971, №10.
78. <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em4/content/07popeso.htm>
- О. Пінчук
79. <http://edu.ukrsat.com/labconf/tezy/8/mmpk.html> Н. Самойленко
80. <http://edu.ukrsat.com/labconf/tezy/8/didactic.html> І. Реейло